

A magyarországi szerb gyermekek nevelése

Hazánkba a középkortól folyamatosan érkeztek szerb családok. Azonban nagy tömegben a török hódoltság végén, illetve a felszabadító háborúk utáni évtizedekben költöztek ide, hogy a törököktől felszabadult s biztonságosabbnak látszó területeken keressenek nyugalmasabb lakóhelyet. I. Lipót császár felhívására 1690-ben Csarnojevity Arzén ipeki pátriárka vezetésével kb. 37-40 000 család hagyta el ősi földjét, akik főleg a Dunamentén telepedtek le: pl. Szentendrén, Budapesten, Budakalászon, Pomázon, Lóréven stb. A magyarországi szerbek nagy része ma is ezeken a településeken él.

Gyermekkor

A magyarországi szerbség ortodox keresztény vallású. A gyermekek nevelését is ez a vallási rendszer hatja át. A gyermek a születése utáni harmadik napon kapja az ún. znamenje-t (egyházi nevet), melyet egy rítus keretében a pap választ és ad neki. Ezáltal az újszülött hivatalosan bekerül az egyházkönyvbe, így egy esetleges tragédia következtében is részesülhet egyházi temetésben (Egyébként csak megkeresztelt halandó részesülhet ebben.) Több helyen az újszülött a legközelebbi szent ünnepének nevét kapja meg.

A keresztelés általában a hatodik héten történik. Ezen jeles alkalom előtt van módja a hozzátartozóknak, ismerősöknek, barátoknak felkeresni az édesanyát (aki a keresztelés napjáig nem hagyhatja el otthonát – sokszor külön szobában fekszik – „tisztátalansága” miatt) és meglátogatni az újszülöttet. A látogatás alkalmával babina-t visznek ajándékba. Míg a gyermek párnája alá pénz kerül; addig az anya „hasznos” ajándékokban részesül. Régen húsleves-sel, tortával, tisztított csirkével, tojással, liszttel, cukorral örvendeztették meg az édesanyát, hogy ne kelljen házimunkával fáradoznia, hogy kellőképpen megerősödhessen és legyen megfelelő mennyiségű teje gyermeke számára. Ez a szokás ma is él a szerbek között. A keresztelés nagy ünnep a család és az ortodox egyház életében: egy új „taggal” bővül a szűkebb és tágabb család. Ókeresztény idők óta gyakorlatban van a csecsemők keresztelése, melyet a templomban a konkrét alkalomra megszentelt vízben végzi a pap, háromszoros bemelegítéssel.

A keresztelés után azonnal következik a bérmlás – elmentésben más keresztény egyházakkal –, melyet megszentelt bérmalajjal végeznek.

A kereszteléstől kiemelt szerepet kapnak a gyereknevelésben. Ők kötelesek a gyermek vallási életét formálni, ezért gyakran „másodszülőknek” is nevezik. A keresztelők kiválasztása nem spontán történik, a komák (a gyermek szüleinek egyházi esküvői tanúi) feladata a másodszülői teendők ellátása.

Magyarországon a szerb nyelv életbentartása is kötelessége a szülőknek és komáknak egyaránt, hiszen az ortodox keresztény vallás mellett a szerb nyelv anyanyelvi megőrzése a legfontosabb kulturális tényező a magyarországi szerbség életében. Amikor csak mód van rá a család szerbül beszél és megtartja a szerb ünnepeket, a vegyes házasságok megnehezítik a szerb nyelv anyanyelvi szintű elsajátítását, de a rokonok és ismerősök körében lehetősége van a gyerekeknek szerbül beszélni. Persze gyakran előfordul, hogy a szerbül nem tu-

dó édesanya vagy édesapa megtanulja a nyelvet és a szokásokat, így az évszázados hagyományokat meg tudja őrizni a család és a közösség is.

Régebben, amikor hatéves lett a fiúgyerek egy érdekes rítuson is átesett. A fiú születése után levágták köldökzsinórját, összecsomózták és hat éves koráig megőrizték számára. Ekkor a család meghívta a rokonokat, hogy ők is szemtanúi legyenek gyermekük „felöltté válásának”. Az apa átadta neki az összecsomózott köldökzsinórt, s a gyermeknek ki kellett bontania azt, amíg a rokonok háromszor körbeszaladtak a ház körül. Ha ez sikerült, a gyermeknek a feje felett az édesanya által sütött lángost kettétörték, jelképezve az elválást az anyától.

Iskoláskor

Századunk első felében még léteztek olyan egyházi iskolák, ahol szerb nyelven folyt az oktatás, így „töretlenül” tudták vallási és nyelvi identitásukat megőrizni a gyerekek. Mára ez sokkal komplexebb problémát vet fel, hiszen a legtöbb szerb lakta településen ez csak szerb nyelvórákra redukálódott. Gondot okoz az is, hogy a templomokban ún. egyházi szláv nyelven (ószláv) végzik az istentiszteletet, amit sajnos egyre kevesebb templomba járó hívő ért meg. Mivel nem minden szerb lakta településnek van papja, aki a veronauka-t (hittan) oktatná, ezért a szülőkre, nagyszülőkre és keresztszülőkre hárul a feladat, hogy gyermekeiket bevezessék hitük „világába” és megtanítsák nekik a templomi énekeket (A miséket a templomokban énekekkel kísérik.)

Magyarország területén számos óvoda gondoskodik a kicsik neveléséről, míg középiskolás korba lépve már kevesebb gyereknek van lehetősége szerbül tanulni, hisz az országban csak egy szerb tannyelvű középiskola létezik – Budapesten a Rózsák terén a Szerb Gimnázium. Egyetemi szintű oktatást Budapesten az ELTE keretein belül és Szegeden a Szláv tanszéken vehetnek igénybe a szerbül tanulni vágyó fiatalok.

Az iskolák mellett régebben a templomokban is folyt a gyermekek nevelése. Főleg a fiúk kaptak itt szerepet: a papnak segédkeztek és a gyertyákat tartották a mise alatt az eget jelképező templomi tér négy sarkában. A lányok ezalatt a templomi énekeket gyakorolták. (Egyes öregek szerint a „templomi szereplés” a világi iskolai jegyek-be is beszámított.)

A vallási élet nem szorítkozik pusztán a templom területére, a családban is integráns szerepet tölt be.

A magyarországi szerbek kalendáriumi ünnepeinek sorában jellegzetesek a többnyire Krsno ime vagy Slava néven ismert védszentünnepek. A gyereknevelés szempontjából azért kiemelkedő eme jeles nap a család életében, mert az ünnep férfiágon öröklődik, a fiúgyermek édesapjától öröklí azt és neki kell „továbbadnia” az ő leendő fiának. Így a védőszent által „védett” ház és családi béke megőrzése a fiúk, férfiak feladata lesz.

A házi védőszentünnepek mellett fontos esemény a szerb közösségek életében a falu templomának védőszentünnepe, mely rituális jelentősége mellett alkalmat ad a szerb fiataloknak az ismerkedésre is.

Tolnai Mirjana

A „Magiszter” 1999. júniusi számából